

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ghid privind art. 15 din Convenția europeană a drepturilor omului

Derogarea în caz de stare de
urgență

Actualizat la 30 aprilie 2021

Invităm editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest ghid, în format tipărit sau electronic (web), să contacteze publishing@echr.coe.int pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații privind traducerile în curs de realizare ale ghidurilor de jurisprudență, vă rugăm să consultați documentul „*Traduceri în curs*”.

Prezentul ghid a fost întocmit de Direcția Jurisconsultului Curții și nu obligă Curtea. Poate suferi modificări de formă.

Textul original al acestui ghid este redactat în limba franceză. Acesta este actualizat periodic. Prezenta actualizare a fost finalizată la 30 aprilie 2021.

Ghidurile privind jurisprudența pot fi descărcate de la adresa www.echr.coe.int (Jurisprudență – Analiză jurisprudențială – Ghiduri privind jurisprudența). Pentru informații actualizate despre publicații, vă rugăm să accesați contul de Twitter al Curții: https://twitter.com/ECHR_CEDH..

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei / Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2021

Cuprins

În atenția cititorilor

4

I. Principiile generale

5

II. Art. 15 § 1: cazuri în care un stat poate să deroge în mod valabil de la Convenție

6

A. „[...] război sau [...] alt pericol public ce amenință viața națiunii [...]”

6

B. „[...] în măsura strictă în care situația o cere [...]”

8

C. „[...] cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații [ale înaltei părți contractante] care decurg din dreptul internațional”

11

III. Art. 15 § 2: drepturi inderogabile

13

IV. Art. 15 § 3: obligația de notificare

16

Lista cauzelor citate

14

În atenția cititorilor

Prezentul ghid face parte din seria Ghiduri privind jurisprudența, publicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”, „Curtea Europeană” sau „Curtea de la Strasbourg”), cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de aceasta. Ghidul de față analizează și rezumă jurisprudența referitoare la art. 15 din Convenția europeană a drepturilor omului („Convenția” sau „Convenția europeană”). Cititorii vor găsi aici principiile-cheie dezvoltate în acest domeniu, precum și precedentele relevante.

Jurisprudența citată a fost aleasă dintre hotărârile și deciziile de principiu, importante și/sau recente*.

Hotărârile și deciziile Curții servesc nu numai pentru a soluționa cauzele cu care este sesizată, ci, într-un sens mai larg, pentru a clarifica, a proteja și a dezvolta normele instituite de Convenție, contribuind astfel la respectarea de către state a angajamentelor asumate de acestea în calitate de părți contractante [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 18 ianuarie 1978, pct. 154, seria A nr. 25, și, recent, *Jeronovičs împotriva Letoniei* (MC), nr. 44898/10, pct. 109, CEDO 2016].

Sistemul instituit de Convenție are ca finalitate să soluționeze, în interesul general, probleme care țin de ordinea publică, ridicând standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența din acest domeniu la întreaga comunitate a statelor care sunt părți la Convenție [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), nr. 30078/06, pct. 89, CEDO 2012]. Într-adevăr, Curtea a subliniat rolul Convenției ca „instrument constituțional al ordinii publice europene” în domeniul drepturilor omului [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), nr. 45036/98, pct. 156, CEDO 2005-VI].

Prezentul ghid include referiri la cuvinte-cheie din fiecare articol citat din Convenție sau din protocoalele sale adiționale. Problemele juridice abordate în fiecare cauză sunt sintetizate într-o *Listă de cuvinte-cheie*, care provin dintr-un tezaur cuprinzând termeni extrași direct (în cea mai mare parte) din textul Convenției și din protocoalele sale.

Baza de date HUDOC a jurisprudenței Curții permite căutarea după cuvinte-cheie. Astfel, căutarea după aceste cuvinte-cheie vă va permite să găsiți un grup de documente cu un conținut juridic similar (motivarea și concluziile Curții din fiecare cauză sunt rezumate prin cuvinte-cheie). Cuvintele-cheie pentru fiecare cauză sunt disponibile în Fișa detaliată a documentului. Veți găsi toate explicațiile necesare în *manualul de utilizare a HUDOC*.

* Jurisprudența citată poate fi într-una din cele două limbi oficiale sau în ambele (franceză și engleză) ale Curții și ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului. Dacă nu se specifică altfel după denumirea cauzei, referința citată este cea a unei hotărâri pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Mențiunea „(dec.)” se referă la o decizie a Curții, iar mențiunea „(MC)” indică faptul că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră. Hotărârile pronunțate de o Cameră, care nu sunt definitive la data prezentei actualizări, sunt marcate cu un asterisc (*).

I. Principiile generale

Art. 15 din Convenție – Derogarea în caz de stare de urgență

„1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta Convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.

2. Dispoziția precedentă nu îngăduie nicio derogare de la art. 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3, art. 4 paragraful 1 și art. 7.

3. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe Secretarul General al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să îl informeze pe Secretarul General al Consiliului Europei asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile Convenției devin din nou deplin aplicabile.”

Cuvinte-cheie HUDOC

Război (15-1) – Pericol public (15-1) – Amenințare la adresa vieții națiunii (15-1) – Derogare (15-1) – Măsura strictă în care situația o cere (15-1) – Obligații care decurg din dreptul internațional (15-1) – Notificarea unei derogări (15-3)

1. Art. 15 este o clauză derogatorie. Acesta oferă statelor contractante posibilitatea, în circumstanțe excepționale, de a deroga, într-un mod limitat și supravegheat, de la obligația lor de a garanta anumite drepturi și libertăți protejate prin Convenție.
2. Textul art. 15 îl reproduce pe cel al proiectului de articol 4 din Proiectul de Pact privind drepturile omului al Organizației Națiunilor Unite, care a devenit ulterior articolul 4 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice¹.
3. Art. 15 cuprinde trei părți. Art. 15 § 1 definește circumstanțele în care statele contractante pot să deroge în mod valabil de la obligațiile care le revin în temeiul Convenției și limitează măsurile pe care acestea le pot lua în contextul unui astfel de demers. Art. 15 § 2 protejează anumite drepturi fundamentale împotriva oricărei derogări. Art. 15 § 3 stabilește obligațiile procedurale care trebuie respectate de orice stat care dorește să deroge de la Convenție.
4. Nu este necesar ca derogarea să ia forma unei declarații privind incapacitatea statului de a garanta drepturile prevăzute în Convenție. În practică, atunci când statele contractante comunică o declarație derogatorie, acestea precizează faptul că măsurile pe care le iau „sunt susceptibile” să implice o derogare de la Convenție. În consecință, în cazul în care un reclamant se plânge că, în cursul unei perioade de derogare, i-au fost încălcate drepturi protejate prin Convenție, Curtea verifică mai întâi dacă măsurile adoptate pot fi justificate în temeiul dispozițiilor materiale ale Convenției și doar în cazul în care o astfel de justificare nu este posibilă procedează la verificarea validității declarației derogatorii [de exemplu, *A. și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2009, pct. 161 ; *Lawless împotriva Irlandei* (nr. 3), 1961, pct. 15].
5. Într-un caz în care s-a făcut o derogare de la Convenție, Curtea nu a mai examinat problema dacă situația denunțată intra sub incidența unei derogări valabile, deoarece părțile în cauză nu au solicitat acest lucru (*Khlebik împotriva Ucrainei*, 2017, pct. 82).

¹ A se vedea pagina 10 și anexa I la lucrările pregătitoare privind art. 15 (*documentul DH (56) 4* disponibil pe site-ul web al Bibliotecii Curții: www.echr.coe.int/Library). Convenția americană privind drepturile omului conține, de asemenea, o clauză derogatorie (articolul 27). În schimb, nu există nicio astfel de clauză în Carta africană a drepturilor omului și ale popoarelor.

II. Art. 15 § 1: cazuri în care un stat poate să deroge în mod valabil de la Convenție

Art. 15 din Convenție – Derogarea în caz de stare de urgență

„1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta Convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.”

Cuvinte-cheie HUDOC

Război (15-1) – Pericol public (15-1) – Amenințare la adresa vieții națiunii (15-1) – Derogare (15-1) – Măsura strictă în care situația o cere (15-1) – Obligații care decurg din dreptul internațional

6. Art. 15 § 1 stabilește trei condiții pentru validitatea derogării:

- trebuie să existe un război sau un alt pericol public ce amenință viața națiunii;
- măsurile adoptate pentru a răspunde acestui război sau acestui pericol public nu trebuie să depășească măsura strictă în care situația o cere; și
- astfel de măsuri nu trebuie să fie în contradicție cu celelalte obligații ale statului care decurg din dreptul internațional.

A. „[...] război sau [...] alt pericol public ce amenință viața națiunii [...]”

7. Curții nu i s-a solicitat niciodată să interpreteze sensul cuvântului „război” în sensul art. 15 § 1. În orice caz, o situație caracterizată de tulburări sau de violențe grave, care nu constituie stare de război, poate să constituie „un alt pericol public ce amenință viața națiunii”, în sensul celui de-al doilea aspect al art. 15 § 1.

8. Sensul normal și obișnuit al sintagmei „pericol public ce amenință viața națiunii” este clar: aceasta desemnează „o situație de criză sau de pericol excepțional și iminent, care afectează întreaga populație și constituie o amenințare pentru viața organizată a comunității care alcătuiește statul” [*Lawless împotriva Irlandei (nr. 3)*, 1961, pct. 28].

9. Pericolul trebuie să fie efectiv sau iminent. O criză care afectează doar o regiune a statului poate constitui un pericol public ce amenință „viața națiunii” (a se vedea, de exemplu, derogările referitoare la Irlanda de Nord în cauza *Irlanda împotriva Regatului Unit*, 1978, pct. 205, și cele referitoare la sud-estul Turciei în cauza *Aksoy împotriva Turciei*, 1996, pct. 70). Criza sau pericolul trebuie să fie excepționale, adică măsurile sau restricțiile normale, permise de Convenție pentru protejarea siguranței și ordinii publice și a sănătății, trebuie să fie vădit insuficiente [*Danemarca, Norvegia, Suedia și Țările de Jos împotriva Greciei („Cauza elenă”)*, raportul Comisiei, 1996, pct. 153].

10. Până în prezent, Curtea nu a impus în mod expres ca pericolul să fie temporar. De altfel, cauzele soluționate arată că este posibil ca o situație de „pericol public” în sensul art. 15 să continue timp de mai mulți ani [a se vedea situația în materie de securitate din Irlanda de Nord în cauzele *Irlanda împotriva Regatului Unit*, 1978 ; *Brannigan și McBride împotriva Regatului Unit*, 1993 ; *Marshall împotriva Regatului Unit* (dec.), 2001, situația în materie de securitate ulterior atentatelor organizației Al-Qaeda din Statele Unite ale Americii în cauza *A. și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2009, pct. 178].

11. În general, organele Convenției au respectat aprecierea autorităților naționale cu privire la existența unei astfel de situații excepționale. Astfel, în hotărârea în cauza *Irlanda împotriva Regatului Unit*, 1978, pct. 207, Curtea a statuat: „Este în primul rând obligația fiecărui stat contractant, responsabil pentru «viața națiunii (sale)», să stabilească dacă aceasta este amenințată de un «pericol public»”. Fiind în contact direct și constant cu realitățile presante ale momentului, autoritățile naționale sunt, în principiu, mai în măsură decât instanța internațională să se pronunțe cu privire la existența unui astfel de pericol, precum și cu privire la natura și amploarea derogărilor necesare pentru a-l preveni. În consecință, marja de apreciere lăsată autorităților naționale în materie este largă. Cu toate acestea, Curtea a subliniat că statele nu beneficiază de o putere nelimitată în acest domeniu. Marja națională de apreciere este însoțită de un control european (*Brannigan și McBride împotriva Regatului Unit*, 1993, pct. 43; *Mehmet Hasan Altan împotriva Turciei*, 2018, pct. 91; *Şahin Alpay împotriva Turciei*, 2018, pct. 75).

12. Curtea a hotărât că terorismul din Irlanda de Nord constituia un pericol public, întrucât, timp de mai mulți ani, a reprezentat „un pericol deosebit de amplu și de grav pentru integritatea teritoriului Regatului Unit, instituțiile a șase comitate ale [Irlandei de Nord] și viața locuitorilor provinciei” [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 1978, pct. 205 și 212 ; *Brannigan și McBride împotriva Regatului Unit*, 1993, pct. 48 ; *Marshall împotriva Regatului Unit* (dec.), 2001]. Aceasta a formulat aceleași concluzii în ceea ce privește activitatea teroristă a PKK din sud-estul Turciei (*Aksoy împotriva Turciei*, 1996, pct. 70), amenințarea iminentă a unor grave atentate teroriste în Regatul Unit după 11 septembrie 2001 [*A. și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2009, pct. 181] și tentativa de lovitură de stat militară din Turcia din 2016 (*Mehmet Hasan Altan împotriva Turciei*, 2018, pct. 91-93; *Şahin Alpay împotriva Turciei*, 2018, pct. 75-77; reiterând aceste constatări prin, de exemplu, *Alparslan Altan împotriva Turciei*, 2019, pct. 73-74). De asemenea, aceasta a precizat că cerința privind iminența nu ar trebui să fie interpretată atât de strict încât statele să fie obligate să aștepte producerea unui dezastru pentru a lua măsuri adecvate pentru a-l preveni [*A. și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2009, pct. 177].

13. Totuși, această abordare generală de respectare a aprecierii realizate de autoritățile naționale nu este nelimitată: de exemplu, în „*Cauza elenă*” (raportul Comisiei, pct. 159-165 și 207), care fusese introdusă împotriva Greciei ca răspuns la lovitura de stat „a coloneilor” din 1967, Comisia a considerat, pe baza probelor de care dispunea, că nu exista un pericol public care să justifice derogarea notificată. Pe de altă parte, trebuie remarcat faptul că existența unei situații de „pericol public” nu a fost contestată în cauzele sus-menționate, referitoare la situația din Irlanda de Nord și din sud-estul Turciei, în vreme ce aceasta a fost contestată foarte clar, cu argumente în sprijinul acestei teze, în „*Cauza elenă*”, în care junta elenă a emis o cerere de derogare.

14. Întrucât scopul art. 15 este de a permite statelor să ia măsuri derogatorii pentru a-și proteja populația împotriva unor pericole viitoare, realitatea amenințării la adresa vieții națiunii trebuie să fie apreciată în principal în lumina faptelor cunoscute la momentul derogării. Cu toate acestea, nu există nimic care să împiedice Curtea să ia în considerare orice elemente care apar ulterior [*A. și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2009, pct. 177].

15. Cu toate acestea, dacă se iau măsuri în afara teritoriului vizat de derogare, aceasta nu se va aplica, iar guvernul respectiv nu va putea să o invoce pentru a justifica măsurile în cauză (*Sakik și alții împotriva Turciei*, 1997, pct. 39; *Sadak împotriva Turciei*, 2004, pct. 56; *Yurttas împotriva Turciei*, 2004, pct. 58; *Abdulsamet Yaman împotriva Turciei*, 2004, pct. 69).

16. Deși au existat mai multe cazuri în care statele contractante au participat la misiuni militare în afara teritoriului lor, după ratificarea Convenției, până în prezent niciunul dintre acestea nu a emis o cerere de derogare în temeiul art. 15 cu privire la aceste activități [*Hassan împotriva Regatului Unit* (MC), 2014, pct. 101 și – reînnoind această constatare – *Géorgie împotriva Rusiei (II)* (MC), 2021, pct. 139]

17. Această practică de nederogare în cazul conflictelor armate internaționale în afara teritoriului lor poate fi interpretată ca însemnând că Înaltele Părți Contractante consideră că în astfel de situații nu își exercită „jurisdicția” în sensul art. 1 din Convenție [*Géorgie împotriva Rusiei (II)* (MC), 2021, același paragraf]. Cu toate acestea, Curtea a acceptat că statul pârât nu avea jurisdicție asupra

evenimentelor în cauză decât în ceea ce privește faza activă a ostilităților [*ibidem*, pct. 125-144; a se compara *Hassan împotriva Regatului Unit* (MC), 2014, pct. 74-80, în ceea ce privește jurisdicția în virtutea autorității și controlului exercitat de agenții statului asupra persoanei în cauză]. Pentru faza de după încetarea ostilităților, Curtea a considerat că faptele intrau sub jurisdicția statului pârât în baza controlului efectiv pe care îl exercita asupra teritoriului ocupat [*Géorgie împotriva Rusiei (II)* (MC), 2021, pct. 162-175]².

B. „[...] în măsura strictă în care situația o cere [...]”

18. Curtea a declarat că limitele competenței sale de control sunt „deosebit de evidente” în ceea ce privește art. 15 (*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 1978, pct. 207):

„Este în primul rând obligația fiecărui stat contractant, responsabil pentru «viața națiunii (sale)», să stabilească dacă aceasta este amenințată de un «pericol public» și, dacă există un astfel de pericol, până unde trebuie să meargă în încercarea de a-l elimina. Fiind în contact direct și constant cu realitățile presante ale momentului, autoritățile naționale sunt, în principiu, mai în măsură decât instanța internațională să se pronunțe cu privire la existența unui astfel de pericol, precum și cu privire la natura și amploarea derogărilor necesare pentru a-l preveni. Art. 15 § 1 le acordă o marjă largă de apreciere în materie.”

19. Cu toate acestea, statele nu beneficiază de o putere nelimitată în acest domeniu: Curtea are competența de a decide dacă acestea au depășit „măsura strictă a cerințelor” impuse de criză (*ibidem*). Pentru a stabili dacă măsurile în cauză au fost adoptate „în măsura strictă a cerințelor impuse de situație și în conformitate cu celelalte obligații ce decurg din dreptul internațional”, Curtea examinează pe fond plângerile cu care este sesizată (*Mehmet Hasan Altan împotriva Turciei*, 2018, pct. 94; *Şahin Alpay împotriva Turciei*, 2018, pct. 78; *Kavala împotriva Turciei*, 2019, pct. 88).

20. Astfel cum a explicat Curtea, existența unui „pericol public ce amenință viața națiunii” nu trebuie să fie un pretext pentru a limita libertatea dezbaterii politice. Chiar și în caz de stare de urgență, statele contractante trebuie să țină seama de faptul că măsurile adoptate trebuie să aibă ca scop apărarea ordinii democratice amenințate și trebuie să facă tot posibilul pentru a proteja valorile unei societăți democratice, precum pluralismul, toleranța și mentalitatea deschisă (*Mehmet Hasan Altan împotriva Turciei*, 2018, pct. 210; *Şahin Alpay împotriva Turciei*, 2018, pct. 180).

21. Atunci când i se solicită să stabilească dacă un stat a depășit „măsura strictă a cerințelor” impuse de criză, Curtea trebuie să acorde importanța corespunzătoare unor factori relevanți, precum natura drepturilor afectate de derogare, durata stării de urgență și circumstanțele care au creat-o [*Brannigan și McBride împotriva Regatului Unit*, 1993, pct. 43; *A. și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2009, pct. 173].

22. Acest lucru implică luarea în considerare de către Curte a următoarelor aspecte:

- dacă legile ordinare ar fi fost suficiente pentru a face față situației de pericol public [*Lawless împotriva Irlandei (nr. 3)*, 1961, pct. 36; *Irlanda împotriva Regatului Unit*, 1978, pct. 212];
- dacă măsurile adoptate constituie un răspuns real la o situație de pericol public (*Brannigan și McBride împotriva Regatului Unit*, 1993, pct. 51; *Alparslan Altan împotriva Turciei*, 2019, pct. 118;);
- dacă aceste măsuri au fost puse în aplicare în scopul pentru care au fost adoptate [*Lawless împotriva Irlandei (nr. 3)*, 1961, pct. 38];
- dacă derogarea are un domeniu de aplicare limitat și care sunt motivele invocate în susținerea acesteia (*Brannigan și McBride împotriva Regatului Unit*, 1993, pct. 66);
- dacă necesitatea aplicării derogării a fost verificată în mod constant (*ibidem*, pct. 54);
- dacă măsurile impuse au fost atenuate (*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 1978, pct. 220);
- dacă acestea erau însoțite de garanții [*ibidem*, pct. 216-219; *Lawless împotriva Irlandei (nr.*

² A se vedea *Ghidul privind art. 1 din Convenție*.

3), 1961, pct. 37; *Brannigan și McBride împotriva Regatului Unit*, 1993, pct. 61-65; *Aksoy împotriva Turciei*, 1996, pct. 79-84];

- care este importanța dreptului în joc și scopul mai general al controlului juridicțional al ingerințelor în exercitarea acestui drept (*ibidem*, pct. 76);
 - dacă era posibilă, în practică, exercitarea unui control juridicțional al acestor măsuri (*ibidem*, pct. 78³; *Brannigan și McBride împotriva Regatului Unit*, 1993, pct. 59);
 - dacă măsurile erau proporționale cu scopul urmărit și dacă implicau o discriminare nejustificată [*A. și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2009, pct. 190]; dacă acestea erau „legale” și dacă au fost aplicate „potrivit căilor legale” (*Mehmet Hasan Altan împotriva Turciei*, 2018, pct. 140 și 213; *Şahin Alpay împotriva Turciei*, 2018, pct. 119 și 183; *Alparslan Altan împotriva Turciei*, 2019, pct. 117-119; *Baş împotriva Turciei*, 2020, pct. 160-161);
 - dacă certitudinea juridică nu este compromisă printr-o interpretare jurisprudențială contrară dispozițiilor legale aplicabile (*Baş împotriva Turciei*, 2020, pct. 151-153). Astfel, de exemplu, Curtea a hotărât că o interpretare a noțiunii juridice de „flagrant delict” – care permitea ca un judecător să fie reținut fără ridicarea prealabilă a imunității sale, garanție a independenței sale – care extindea domeniul de aplicare a acestei noțiuni „în așa fel încât magistrații suspectați că fac parte dintr-o asocieră infracțională să poată fi privați de protecția judiciară oferită de legislația turcă membrilor corpului magistraților” era „de natură să anuleze garanțiile procedurale acordate corpului magistraților pentru a proteja puterea judiciară de ingerințele puterii executive (*ibidem*);
 - dacă sunt îndeplinite condițiile minime impuse de art. 5 § 1 lit. c) din Convenție în ceea ce privește „plauzibilitatea” unor suspiciuni care justifică reținerea unei persoane (*Alparslan Altan împotriva Turciei*, 2019, pct. 147-149; *Kavala împotriva Turciei*, 2019, pct. 125-160; *Baş împotriva Turciei*, 2020, pct. 200);
 - dacă instanța s-a pronunțat „într-un termen scurt” asupra legalității detenției, în sensul art. 5 § 4 din Convenție (*Baş împotriva Turciei*, 2020, pct. 216 și 230), inclusiv Curtea Constituțională (*Kavala împotriva Turciei*, 2019, pct. 176-196), și
 - care era, după caz, opinia instanțelor naționale care au examinat problema (*Mehmet Hasan Altan împotriva Turciei*, 2018, pct. 93 și 140; *Şahin Alpay împotriva Turciei*, 2018, pct. 77 și 119; *Alparslan Altan împotriva Turciei*, 2019, pct. 146): în cazul în care cea mai înaltă instanță a statului contractant a concluzionat că măsurile în cauză nu erau strict necesare, Curtea consideră că nu poate să adopte o soluție contrară, fără să aibă certitudinea că instanțele naționale au comis o eroare în aplicarea sau interpretarea art. 15 sau a jurisprudenței sale referitoare la acest articol sau că respectivele concluzii ale acestora sunt vădit nerezonabile [*A. și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2009, pct. 174].
23. În mod normal, aceste elemente nu sunt apreciate în lumina unei examinări pur retrospective, ci a „condițiilor și circumstanțelor în care [măsurile] au fost adoptate inițial și aplicate ulterior” (*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 1978, pct. 214). Cu toate acestea, la fel ca și în cazul aprecierii realității pericolului public, nu există nimic care să împiedice Curtea să țină seama de informațiile descoperite ulterior [*A. și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2009, pct. 177, în care Curtea a luat în considerare atentatele și tentativele de atentate cu bombă săvârșite la Londra în iulie 2005, adică la câțiva ani de la notificarea derogării din 2001].
24. Considerentele care au dus la aplicarea art. 15 își pierd din forță și relevanță pe măsură ce pericolul public ce amenință viața națiunii, deși persistă, scade în intensitate. Așadar, criteriul exigenței trebui să fie aplicat într-o manieră mai strictă (*Baş împotriva Turciei*, 2020, pct. 224). Desigur, Curtea recunoaște că, atunci când un stat luptă împotriva unui pericol public ce amenință viața națiunii, acesta ar fi dezarmat dacă ar fi obligat să facă totul dintr-o dată, să se asigure de la început că toate mijlocele de acțiune folosite sunt însoțite de toate garanțiile care pot fi conciliate cu imperativele prioritare ale funcționării autorităților publice și ale restabilirii păcii civile. Interpretarea art. 15 trebuie să lase loc unor adaptări progresive (*ibidem*, pct. 229).

³ A se vedea și cauzele ulterioare hotărârii *Aksoy: Demir și alții împotriva Turciei*, pct. 49-58; *Nuray Şen împotriva Turciei*, pct. 25-29; *Elçi și alții împotriva Turciei*, pct. 684; *Bilen împotriva Turciei*, pct. 44-50.

- Cu toate acestea, în cazul încălcării unui drept fundamental garantat de Convenție și ținând seama de efectele potențial adverse pe care le implică aceasta, Curtea va analiza dacă încălcarea în cauză rămâne strict necesară pentru protejarea siguranței publice (cf. *ibidem*, pct. 230).
25. Într-o cauză în care arestarea preventivă a reclamantilor a fost dispusă în baza unei dispoziții legale care a rămas nemodificată înainte și după declararea stării de urgență - o dispoziție care presupunea prezența unor elemente de fapt care să demonstreze existența unor suspiciuni întemeiate cu privire la comiterea infracțiunii - Curtea a considerat că detenția persoanelor în cauză în absența elementelor de fapt care să poată face plauzibile suspiciunile invocate de autorități nu poate fi considerată ca respectând limitele prevăzute de art. 15 din Convenție, întrucât, în cele din urmă, nu era vorba de nicio măsură derogatorie; o concluzie contrară ar submina cerințele minime ale art. 5 § 1 lit. c) din Convenție (*Sabuncu și alții împotriva Turciei*, 2020, pct. 183 ; a se vedea de asemenea *Atila Taş împotriva Turciei*, 2021, pct. 140).
26. Din perspectiva art. 5 § 4, Curtea a examinat restricțiile privind accesul la dosarele de anchetă penală care ar fi putut afecta persoanele aflate în arest preventiv în timpul stării de urgență. În cauza *Ahmet Hüsrev Altan împotriva Turciei**, 2021, decizia de a restricționa accesul la dosarul de anchetă s-a bazat pe un decret-lege care a intrat în vigoare în timpul stării de urgență, astfel încât a fost vorba într-adevăr de o măsură derogatorie. Cu toate acestea, Curtea a constatat, pe de o parte, că restricția se baza pe o instrucțiune generală (*general order*) emisă de procurorul general din Istanbul privind o anchetă care viza persoanele bănuite de apartenență la FETÖ/PDY înainte de arestarea reclamantului și, pe de altă parte, că restricția a fost ridicată după ce a fost depus actul de acuzare, în timp ce starea de urgență era încă în vigoare. În consecință, Curtea a considerat că această restricție generală nu poate fi considerată ca un răspuns adecvat la starea de urgență; o interpretare contrară ar submina garanțiile art. 5 din Convenție (pct. 165).
27. Făcând trimitere la cauza *Al-Dulimi și Montana Management Inc. împotriva Elveției* (MC), 2016, pct. 146 - pronunțată cu privire la un regim de sancțiuni instituit de Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite - Curtea a apreciat că, în cazul în care un decret-lege privind starea de urgență nu conține o formulă clară și explicită care să excludă posibilitatea unui control judiciar al măsurilor luate pentru punerea sa în aplicare, acesta trebuie întotdeauna înțeles ca autorizând instanțele din statul pârât să efectueze un control suficient pentru a permite evitarea arbitrariului (*Pişkin împotriva Turciei*, 2020, pct. 153). Într-adevăr, chiar și în contextul unei stări de urgență, ar fi incompatibil cu statul de drept într-o societate democratică ca un stat să poată, fără rezerve sau control din partea Curții, să scoată în afara competenței instanțelor o serie întreagă de acțiuni civile sau să exonereze anumite categorii de persoane de răspundere (*ibidem*; cu trimitere, *mutatis mutandis*, la *Fayed împotriva Regatului Unit*, 1994, pct. 65). În cauza menționată, *Pişkin împotriva Turciei*, 2020, Curtea a fost dispusă să accepte că adoptarea unei proceduri simplificate pentru a permite revocarea imediată a funcționarilor publici sau a altor angajați publici implicați în mod clar în tentativa de lovitură de stat din 15 iulie 2016 ar putea fi justificată în lumina circumstanțelor foarte particulare ale stării de urgență (pct. 125, în care Curtea a făcut trimitere la avizul Comisiei de la Veneția privind decretele-legi adoptate în acest context). Cu toate acestea, în timp ce decretul-lege care institua această procedură simplificată nu prevedea nicio limită în ceea ce privește controlul jurisdicțional care urma să fie exercitat de către instanțele interne asupra motivelor de fapt și de drept ale încetărilor raporturilor de serviciu/muncă, din motivarea hotărârilor pronunțate - care nu relevau nicio examinare temeinică și serioasă a argumentelor reclamantului - reieșea clar că instanțele renunțaseră de la sine la competența deplină în această privință (pct. 150-152). În aceste condiții, Curtea a considerat că derogarea notificată de Turcia în temeiul art. 15 din Convenție nu putea justifica această nerespectare a cerințelor unui proces echitabil (*ibidem*, pct. 153).

C. „[...] cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații [ale înaltei părți contractante] care decurg din dreptul internațional”

28. Curtea examinează acest aspect al art. 15 § 1 *proprio motu* doar dacă este necesar [*Lawless împotriva Irlandei (nr. 3)*, 1961, pct. 40], chiar și numai pentru a constata că nu a identificat nicio contradicție între derogare și celelalte obligații ce revin statului în temeiul dreptului internațional.
29. În cauza *Brannigan și McBride împotriva Regatului Unit*, 1993, reclamantii au susținut că o derogare trebuie proclamată în mod oficial pentru a fi valabilă în temeiul articolului 4 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice⁴ și că, întrucât Regatul Unit nu a făcut această proclamație, derogarea sa era incompatibilă cu obligațiile care îi revin în temeiul dreptului internațional. Curtea a respins această teză. Aceasta a apreciat că nu intră în atribuțiile sale să încerce să definească, în mod autoritar, semnificația cuvintelor „proclamat printr-un act oficial” de la articolul 4 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, dar că trebuia totuși să analizeze dacă argumentele reclamantilor aveau o bază plauzibilă. Aceasta a hotărât că declarația privind derogarea, făcută de ministrul de interne în Camera Comunelor, „corespundea într-adevăr noțiunii de proclamare oficială” (pct. 67-73)⁵.
30. În cauza *Marshall împotriva Regatului Unit* (dec.), 2001, reclamantul s-a bazat pe o observație a Comitetului pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite, în care acesta a constatat că măsurile de urgență luate în Irlanda de Nord erau „excesive” și că ar fi fost oportun să se ia în considerare retragerea derogării comunicate în temeiul articolului 4 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Curtea a declarat că nu a identificat niciun element în trimiterile citate de reclamant care să sugereze că trebuia să se considere că, prin menținerea derogării după 1995, guvernul nu și-a respectat obligațiile care îi revin în temeiul Pactului. Prin urmare, reclamantul nu putea să susțină că menținerea în vigoare a derogării era incompatibilă cu obligațiile autorităților în temeiul dreptului internațional.
31. În cauza *Hassan împotriva Regatului Unit* (MC), 2014, Curții i s-a solicitat să stabilească dacă, în absența unei derogări în contextul unui conflict internațional, putea să reinterpreteze o dispoziție a Convenției în conformitate cu principiile dreptului internațional (umanitar). Aceasta a oferit un răspuns afirmativ, considerând că, deși internarea nu era inclusă în motivele autorizate pentru privarea de libertate prevăzute la art. 5, nu era necesar ca partea contractantă să deroge de la obligațiile care îi revin în temeiul acestei dispoziții pentru a permite internarea prizonierilor de război și a civililor care reprezintă o amenințare la adresa securității într-un context de conflict, întrucât acest articol putea fi interpretat și aplicat în conformitate cu principiile dreptului internațional umanitar, și anume A treia și A patra Convenție de la Geneva.
32. În cauza *Géorgie împotriva Rusiei (II)* (MC), 2021, care privea, de asemenea, un conflict armat internațional fără derogare de la Convenție, Curtea și-a precizat metodologia (pct. 95): pentru fiecare dintre aspectele cauzei și articolele din Convenție în privința cărora era invocată încălcarea, aceasta a verificat dacă există sau nu un conflict între cele două corpuri de norme formate, pe de o parte, de dispozițiile Convenției și, pe de altă parte, de dreptul internațional umanitar (DIU). Astfel, Curtea a comparat cerințele DIU cu următoarele:
- art. 2, 3 și 8 din Convenție și art. 1 din Protocolul nr. 1, în ceea ce privește civilii uciși, victime ale relelor tratamente sau ale căror case au fost incendiate sau jefuite (pct. 194-199);
 - art. 3 și 5 din Convenție, referitoare la tratamentul și detenția civililor (pct. 234-237);

⁴ Partea relevantă din articolul 4 alineatul (1) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice este redactată astfel: „În cazul în care un pericol public excepțional amenință existența națiunii și este proclamat printr-un act oficial [...]”

⁵ A se vedea concluzia Comisiei în cauza *Cipru împotriva Turciei* (Raportul Comisiei din 10 iulie 1976, pct. 527): „Art. 15 impune un act formal și public de derogare, precum o declarație de stare de asediu sau de urgență, și că, în cazul în care înalta parte contractantă în cauză nu a proclamat acest act, deși nu a fost împiedicată să facă acest lucru în circumstanțele speciale respective, art. 15 nu se poate aplica.”

- art. 3 din Convenție, în ceea ce privește tratamentul prizonierilor de război (pct. 266-267);
- art. 2 din Protocolul nr. 4, în ceea ce privește libertatea de circulație a persoanelor strămutate (pct. 290-291);
- art. 2 din Protocolul nr. 1, în ceea ce privește distrugerea sau jefuirea școlilor și bibliotecilor publice invocate (pct. 310-311);
- art. 2 din Convenție, în ceea ce privește obligația de a ancheta (pct. 323-325).

III. Art. 15 § 2: drepturi inderogabile

Art. 15 § 2 din Convenție

„2. Dispoziția precedentă nu îngăduie nicio derogare de la art. 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3, art. 4 paragraful 1 și art. 7.”

33. Art. 15 § 2 protejează anumite drepturi împotriva aplicării unei derogări. În conformitate cu formularea acestei dispoziții, este vorba despre drepturi garantate de art. 2 (dreptul la viață), cu excepția cazului de deces care rezultă din acte licite de război, art. 3 (interzicerea torturii și a relexor tratamente), art. 4 § 1 (interzicerea sclaviei și a muncii forțate) și art. 7 (nicio pedeapsă fără lege).

34. Trei dintre protocoalele adiționale la Convenție conțin, de asemenea, clauze care interzic derogarea de la anumite drepturi protejate de acestea. Este vorba despre Protocolul nr. 6 (abolirea pedepsei cu moartea în timp de pace și limitarea pedepsei cu moartea în timp de război), Protocolul nr. 7 (numai în ceea ce privește principiul *ne bis in idem*, enunțat la art. 4 din acest protocol) și Protocolul nr. 13 (abolirea completă a pedepsei cu moartea)⁶.

35. Efectul art. 15 § 2 (și al clauzelor de nederogare corespunzătoare din Protocoalele nr. 6, 7 și 13) este acela că drepturile de la care nu este permisă nicio derogare continuă să se aplice în orice moment în timp de război sau în cazul unei situații de pericol public, chiar dacă statul contractant a notificat o derogare.

36. Excepțiile deja prevăzute la art. 2 și 7 din Convenție continuă, de asemenea, să se aplice.

37. Astfel, o atingere adusă vieții nu constituie o încălcare a art. 2 în cazul în care aceasta rezultă dintr-o recurgere absolut necesară la forță în circumstanțele menționate la literele a)-c) ale paragrafului 2 din acest articol (asigurarea apărării oricărei persoane împotriva violenței ilegale; efectuarea unei arestări legale sau împiedicarea evadării unei persoane legal deținute; reprimarea, conform legii, a unor tulburări violente sau a unei insurecții). Art. 15 § 2 adaugă la aceste circumstanțe o altă excepție: în temeiul acestei dispoziții, dreptul la viață nu este încălcat dacă decesul rezultă dintr-un act licit de război.

38. În mod similar, paragraful 2 al articolului 7 definește principiul legalității pedepselor, precizând că acest articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.

⁶ Art. 3 din Protocolul nr. 6, art. 4 § 3 din Protocolul nr. 7 și art. 2 din Protocolul nr. 13.

IV. Art. 15 § 3: obligația de notificare

Art. 15 § 3 din Convenție

„3. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să îl informeze pe secretarul general al Consiliului Europei asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile Convenției devin din nou deplin aplicabile.”

Cuvinte-cheie HUDOC

Notificarea unei derogări (15-3)

39. Scopul principal al obligației de informare a Secretarului General este de a face publică derogarea. Un alt scop se referă la faptul că Convenția face parte dintr-un sistem de punere în aplicare colectivă – Secretarul General este cel care informează celelalte state contractante cu privire la derogare: în conformitate cu Rezoluția 56(16) a Comitetului de Miniștri, orice informație transmisă Secretarului General de către o parte contractantă în temeiul art. 15 § 3 din Convenție trebuie să fie comunicată de acesta celorlalte părți contractante în cel mai scurt timp (*Grecia împotriva Regatului Unit*, 1958, raportul Comisiei, pct. 158).

40. În absența unei notificări oficiale și publice de derogare, art. 15 nu se aplică măsurilor adoptate de statul pârât (*Cipru împotriva Turciei*, Raportul Comisiei din 4 octombrie 1983, pct. 66-68).

41. Obligația de a-l informa pe Secretarul General cu privire la măsurile adoptate și motivele care stau la baza lor este, de regulă, îndeplinită prin trimiterea unei scrisori însoțite de copii ale textelor în temeiul cărora vor fi luate măsurile de urgență, precum și de o explicație privind scopul acestor măsuri [*Lawless împotriva Irlandei (nr. 3)*, 1961, pct. 47]. În cazul în care nu sunt comunicate copii ale tuturor măsurilor relevante, obligația nu este respectată [*„Cauza elenă”*, raportul Comisiei, pct. 81(1) și (2)].

42. În raportul său privind cauza *Grecia împotriva Regatului Unit*, 1958, Comisia a considerat că din formularea art. 15 § 3 reiese clar că nu este necesar ca notificarea să fie făcută înainte de adoptarea măsurii în cauză, dar și că această dispoziție nu precizează nici termenul în care trebuie făcută notificarea, nici amploarea informațiilor care trebuie furnizate Secretarului General. Aceasta a apreciat că este obligația statului în cauză să notifice măsurile respective fără întârzieri evitabile și să furnizeze informații suficiente privind respectivele măsuri pentru a le permite celorlalte înalte părți contractante să aprecieze natura și sfera de aplicare a derogării implicate de acestea. În această cauză, Comisia a considerat că perioada de trei luni care s-a scurs de la adoptarea măsurii derogatorii și până la notificarea acesteia era prea lungă și că nu putea fi justificată de întârzieri administrative cauzate de pretinsul pericol. Aceasta a adoptat aceeași concluzie cu privire la notificarea anumitor măsuri la patru luni de la adoptarea acestora în *„Cauza elenă”* [raportul Comisiei, pct. 81(3)]. În schimb, Curtea a hotărât că o notificare efectuată la douăsprezece zile de la intrarea în vigoare a măsurilor era suficient de promptă [*Lawless împotriva Irlandei (nr. 3)*, 1961, pct. 47].

43. Curtea examinează *proprio motu* problema stabilirii dacă notificarea statului îndeplinește obligațiile formale prevăzute la art. 15 § 3, chiar dacă această problemă nu a fost ridicată de niciuna dintre părți (*Aksoy împotriva Turciei*, 1996, pct. 85-86).

44. În ceea ce privește obligația impusă statelor contractante de a-l informa pe deplin pe Secretarul General al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate prin derogare de la Convenție și la motivele care le justifică, Curtea a admis că această cerință formală a fost îndeplinită chiar și în cazul în care notificarea de derogare nu a indicat în mod explicit ce articole din Convenție erau vizate, în cauzele în care părțile nu au ridicat obiecții cu privire la acest aspect (*Mehmet Hasan Altan împotriva Turciei*, 2018, pct. 89; *Şahin Alpay împotriva Turciei*, 2018, pct. 73; *Ahmet Hüsrev Altan împotriva Turciei**, 2021, pct. 100-102).

45. De asemenea, Curtea a hotărât că art. 15 § 3 implică obligația verificării constante a necesității măsurilor de urgență (*Brannigan și McBride împotriva Regatului Unit*, 1993, pct. 54).

46. În cele din urmă, în cazul în care derogarea este retrasă [în temeiul ultimei teze de la art. 15 § 3], Curtea examinează cauzele referitoare la măsurile luate după retragerea derogării pornind de la ideea că articolele invocate de reclamanți în susținerea plângerilor acestora sunt pe deplin aplicabile. Totuși, acest lucru nu împiedică luarea în considerare în mod corespunzător a cadrului general al cauzei. Curții îi revine sarcina de a stabili importanța care trebuie acordată acestui cadru și de a verifica dacă, în speță, echilibrul realizat a respectat clauzele relevante ale articolului, interpretate în lumina termenilor fiecărei dispoziții, precum și a obiectului și scopului generale ale articolului (*Brogan și alții împotriva Regatului Unit*, 1988, pct. 48, în privința art. 5).

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în prezentul ghid face trimitere la hotărâri și decizii pronunțate de Curte, precum și la decizii și rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”).

Dacă nu se specifică altfel după denumirea cauzei, referința citată este cea a unei hotărâri pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Mențiunea „(dec.)” se referă la o decizie a Curții, iar mențiunea „(MC)” indică faptul că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile pronunțate de Cameră, care nu sunt „definitive” în sensul art. 44 din Convenție, la data prezentei actualizări, sunt marcate în lista de mai jos cu un asterisc (*). Art. 44 § 2 Convenție prevede următoarele: „Hotărârea unei Camere devine definitivă: a) atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiteră cauzei în fața Marii Camere; sau b) la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiteră cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau c) atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimiteră formulată potrivit art. 43. ” În cazul în care Colegiul Marii Camere acceptă cererea de retrimiteră, hotărârea Camerei devine caducă, iar Marea Cameră va pronunța ulterior o hotărâre definitivă.

Hyperlink-urile către cauzele citate în versiunea electronică a ghidului fac trimitere la baza de date HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărârile și deciziile pronunțate de Marea Cameră, de Cameră și de comitet; cauzele comunicate, avizele consultative și rezumatele juridice extrase din Nota de informare privind jurisprudența), precum și la cea a Comisiei (decizii și rapoarte), și la rezoluțiile Comitetului de Miniștri. Unele decizii ale Comisiei nu apar în baza de date HUDOC și sunt disponibile numai în format tipărit, în volumul corespunzător al Anuarului Convenției europene a drepturilor omului.

Curtea pronunță hotărârile și deciziile în limba engleză și/sau franceză, cele două limbi oficiale. Baza de date HUDOC oferă, de asemenea, acces la traduceri ale unora dintre cele mai importante cauze ale Curții, în peste 30 de limbi neoficiale. În plus, include linkuri către aproximativ o sută de culegeri de jurisprudență în format electronic, prezentate de terți.

—A—

A. și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 3455/05, CEDO 2009
Abdülsamet Yaman împotriva Turciei, nr. 32446/96, 2 noiembrie 2004
*Ahmet Hüsrev Altan împotriva Turciei**, n° 13252/17, 13 aprilie 2021
Aksoy împotriva Turciei, 18 decembrie 1996, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-VI
Al-Dulimi și Montana Management Inc. împotriva Elveției (MC), nr. 5809/08, pct. 146, 21 iunie 2016
Alparslan Altan împotriva Turciei, nr. 12778/17, 16 aprilie 2019
Atila Taş împotriva Turciei, nr. 72/17, 19 ianuarie 2021

—B—

Baş împotriva Turciei, nr. 66448/17, 3 martie 2020
Bilen împotriva Turciei, nr. 34482/97, 21 februarie 2006
Brannigan și McBride împotriva Regatului Unit, 26 mai 1993, seria A nr. 258-B
Brogan și alții împotriva Regatului Unit, 29 noiembrie 1988, seria A nr. 145-B

—C—

Cipru împotriva Turciei, nr. 6780/74 și 6950/75, Raportul Comisiei din 10 iulie 1976

Cipru împotriva Turciei, nr. 8007/77, Raportul Comisiei din 4 octombrie 1983, Decizii și rapoarte 72

—D—

Demir și alții împotriva Turciei, 23 septembrie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii 1998-VI*

Danemarca, Norvegia, Suedia și Țările de Jos împotriva Greciei („cauza greacă”), nr. 3321/67 și alte 3 cereri, Raportul Comisiei din 5 noiembrie 1969, Anuar 12

—E—

Elçi și alții împotriva Turciei, nr. 23145/93 și 25091/94, 13 noiembrie 2003

—F—

Fayed împotriva Regatului Unit, 21 septembrie 1994, pct. 65, seria A nr. 294-B

—G—

Géorgie împotriva Rusiei (II) (MC), nr. 38263/08, 21 ianuarie 2021

Grecia împotriva Regatului Unit, nr. 176/56, Raportul Comisiei din 26 septembrie 1958

—H—

Hassan împotriva Regatului Unit (MC), nr. 29750/09, CEDO 2014

—I—

Irlanda împotriva Regatului Unit, 18 ianuarie 1978, seria A nr. 25

—K—

Kavala împotriva Turciei, nr. 28749/18, 10 decembrie 2019

Khlebiuk împotriva Ucrainei, nr. 2945/16, 25 iulie 2017

—L—

Lawless împotriva Irlandei (nr. 3), 1 iulie 1961, seria A nr. 3

—M—

Marshall împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 41571/98, 10 iulie 2001

Mehmet Hasan Altan împotriva Turciei, nr. 13237/17, 20 martie 2018

—N—

Nuray Şen împotriva Turciei, nr. 41478/98, 17 iunie 2003

—P—

Pişkin împotriva Turciei, nr. 33399/18, 15 decembrie 2020

—S—

Sabuncu și alții împotriva Turciei, nr. 23199/17, 10 noiembrie 2020

Sadak împotriva Turciei, nr. 25142/94 și 27099/95, 8 aprilie 2004

Şahin Alpay împotriva Turciei, nr. 16538/17, 20 martie 2018

Sakık și alții împotriva Turciei, 26 noiembrie 1997, *Culegere de hotărâri și decizii* 1997-VII

—Y—

Yurttas împotriva Turciei, nr. 25143/94 și 27098/95, 27 mai 2004